

Nový, Lubomír

Knižní filosofická produkce v ČSR (1956-1957)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 1958, vol. 7, iss. B5, pp. [123]-128

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107325>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZPRÁVY

Knižní filosofická produkce v ČSR (1956—1957)

Předmětem našeho přehledu je knižní filosofická produkce v ČSR v letech 1956—1957. Nevybrali jsme toto období jen proto, že jde o poslední léta, tedy z důvodů čistě vnitřních.

Přehlížíme-li totiž naši původní filosofickou produkci z let 1948—1955, nezískáme tím příliš příznivý dojem. Filosofické publikace neuspokojují nás množstvím ani kvalitou (kromě některých výjimek).

Tento stav byl především podmíněn všeobecnou situací v marxistické filosofii tohoto období, které obvykle nazýváme obdobím „kultu osobnosti“. Např. zjednodušující pojetí boje proti kosmopolitismu přinášelo s sebou prezíravý postoj ke klasikům předmarxistické filosofie, dogmatický poměr k buržoasní filosofii, nesprávný výklad stranickosti marxistické filosofie apod.

K tomu ještě u nás přispěla ta okolnost, že jsme měli velký nedostatek marxistických filosofických kádrů. Nemohli jsme se především opřít o silnou tradici marxistické filosofie, na rozdíl od některých jiných zemí. Z představitelů nejstarší generace přešel k marxismu Zd. Nejedlý, u něho však je filosofie vždy zapojena do širšího kulturního kontextu, nevěnuje jí speciální pozornost. Marxistická filosofie u nás (nemluvíme o jiných součástech marxismu) nachází své první mladé průkopníky až po r. 1917. — Nelze také opomenout následky politiky okupantů, která byla cílevědomě zaměřena na vyhlazení české a slovenské pokrokové inteligence. Mnoho mladých marxistů zahynulo v boji proti fašismu, růst inteligence byl systematicky brzděn.

Marxistická filosofie byla tedy po osvobození v r. 1945 a zvláště pak po Únoru 1948 probouzávána a pěstována především mladými pracovníky (až na malé výjimky, např. L. Svoboda). A starší odborní filosofové, kteří působili již před válkou, prodělávali v této době obtížný přerod, jehož výsledky nemohly se hned projevit. Platí to i o těch starších pracovnících, kteří jinak po stránce politické aktivně podporovali politiku strany nebo se stali i jejími členy (po r. 1945 nebo po r. 1948). Za těchto obtíží byly plněny naléhavé prakticko-politické a ideologické požadavky tím, že se těžili filosofické práce přesunulo na přednáškovou a popularizační činnost.

To vše ovlivnilo podstatně množství i kvalitu původní filosofické produkce. Za této situace sehrála důležitou úlohu literatura překladová, zvláště sovětská. Pro růst mladých filosofických kádrů i pro rozšíření marxistické filosofie byla bezpochyby pozitivním přínosem a částečně nahradila nedostatek domácí produkce. Tento stav byl však přechodný. Postupem doby se ukázalo, že domácí produkce může sama zajistit publikace na řadu temat. Vnější způsobem se to projevilo ve vydávání filosofických časopisů: časopis Sovětská věda—filosofie (založen 1950) byl postupně přeměněn v samostatný Filosofický časopis ČSAV (I. roč. Fil. časopisu vyšel v r. 1953, poslední ročník časop. Sovětská věda—filosofie v r. 1955).

Rok 1956 ovlivnil naši filosofickou produkci především proto, že byl „rokem XX. sjezdu KSSS“. Je sice možné namítnout, že se v knižní produkci nemohly výsledky XX. sjezdu projevit tak bezprostředně a s takovou rychlostí. K tomu je ovšem třeba dodat, že cesta k odstraňování dogmatismu byla všeobecně nastoupena již před rokem 1956 (např. odmítnutí kultu osobnosti a vyzdvížení úlohy lidových mas, důraz na Leninovo filosofické dědictví, diskuse o základech a nadstavbě, orientace na problém filosofických kategorií apod.).

Pro jejich řešení byla již naše filosofie lépe připravena. Uvažme např. jen tu skutečnost, i když ovšem tyto problémy ukázaly se v plné šíři a hloubce až po XX. sjezdu KSSS, že v té době měli už několikaletou praxi ti pracovníci, kteří začali v r. 1948 na vysoké škole teprve studovat. Sama léta 1954, 1955 a zvláště rok 1956 byly pro všechny filosofy velkou školou.

Chceme-li si učinit představu o vývoji filosofie v ČSR za poslední léta, pak nám k tomu dá jisté vodítko přehled knižní produkce v letech 1956—1957. Není to ovšem vodítko ideální, neboť v knižní produkci odrážejí se změny na „filosofické frontě“ daleko pomaleji než např. v produkci časopisecké, která je v tomto směru citlivější a pohotovější. Časopisecké články však nelze do přehledu pojmout pro jejich velký počet.

Kromě původních knižních publikací zahrneme do přehledu i vydávání filosofických textů. Tento obraz doplníme přehledem původních prací cizích autorů, přeložených do češtiny nebo slovenštiny. Zařazujeme též literaturu populárně-vědeckou, neboť má velkou publicitu (nehledě na to, že mezi ní a vlastními vědeckými studii neexistují pevné hranice). Neopomijíme ani učební texty vysokých škol, které tvoří do jisté míry přechod mezi populárně-vědeckou a vlastní vědeckou činností.

Filosofickou produkci z let 1956—1957 (zařazujeme i publikace, vydané do 1. 3. 1958) budeme sledovat na třech velkých úsecích filosofické práce: v oboru dialektického materialismu, historického materialismu a dějin filosofie. Pro malý počet publikací nevyčleňujeme některé disciplíny jako samostatné oddíly, např. logiku a etiku. Do přehledu nezařazujeme práce z estetiky a psychologie, neboť jsou to obory speciální, i když mají úzký vztah k filosofii.

(Poznámka k úpravě přehledu: kursivou označujeme pouze původní práce českých a slovenských autorů, vydané v letech 1956—1. 3. 1958, s výjimkou filosofických textů a publikací bibliografických. — Význam zkratk: P. = Praha, B. = Bratislava, Br. = Brno; ČS = Československý spisovatel, ČSAV (SAV) = Československá (Slovenská) akademie věd, NKLUH = Nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, NV = Naše vojsko, O = Orbis, RP = Rudé právo, SNPL (slov. SVPL) = Státní nakladatelství politické literatury, SPN = Státní pedagogické nakladatelství.)

I. Dialektický materialismus

V oboru dialektického materialismu vyšly dvě významnější publikace.

O některých základních problémech dialektického materialismu pojednává studie J. Cvekla, *O materialistické dialektice* (P. SNPL 1956. 100 s.). Je první naší publikací, která se zabývá souhrnně hlavními zákony a kategoriemi materialistické dialektiky: zákon rozporu, zákon závislosti změn kvalitativních na změnách kvantitativních, zákon negace negace; podstata a jev, obsah a forma, obecné a zvláštní, podmíněnost, nahodilost a nutnost, příčinnost.

Speciálnější zaměření má obsáhlý sborník *Otázky teorie poznání* (P. SNPL 1957. 387 s.), který připravila katedra dial. a histor. materialismu na pražské filosofické fakultě. Snaha řešit otázky teorie poznání v těsném spojení s poznatky speciálních věd (např. psychologie, estetiky, pedagogiky, jazykovědy) spojuje v jeden celek příspěvky s nejrůznější tematikou („teorie symbolů“, gnoseologická úloha abstrakce a jazyka, logické prostředky, umělecký odraz skutečnosti, neovitalismus aj.).

Z oboru dialektického materialismu bylo přeloženo několik monografií: M. Cornforth, *Dialektický materialismus* (B. SVPL 1957. 463 s.); R. Garaudy, *Materialistická teorie poznání* (P. SNPL 1957. 287 s.); N. V. Medvedev, *Marxisticko-leninská teória odrazu a učenie I. P. Pavlova o vyššej nervovej činnosti* (B. SPN 1956. 141 s.). Nejširší filosofickou tematiku zahrnuje *Filozofický slovník* (Red. Judin—Rozenal), který vyšel ve slovenském překladu (B. SVPL 1956. 521 s. Český překlad vyšel již r. 1955).

Původních populárně-vědeckých publikací není v tomto oboru mnoho: V. Cirbes, *Úvod do marxistickej filozofie. 1. časť.* (Košice 1956. 113 s. Večerní universita ML); D. Machovec, *Co je filozofie* (P. O. 1957. 35 s.); L. Tondl, *Základy teorie poznání* (P. RP 1956. 54 s.). Z překladů uvádíme: Hesla z Velké sovětské encyklopedie: *Dialektika — Dialektika přírody — Dialektický materialismus — Historický materialismus* (2. vyd. P. SNPL 1956. 117 s.); *Idealismus — Materialismus — Metafyzika — Náboženství — Atheismus — Mravnost — Mravní výchova — Mravní vědomí — Komunistická mravnost* (P. SNPL 1956. 82 s.); *Ideologie — Marxismus-leninismus — Základna a nadstavba — Světový názor — Věda* (P. SNPL 1956. 164 s.); *dále O. Jachot, O nevyhnutnosti a náhodnosti* (B. 1957. 71 s.); E. Kolman, *Kybernetika* (P. SNPL 1957. 50 s.); A. Polikarov, *Einsteinova teória* (Osveta Martin 1957. 79 s.); M. Rozenal, *O marxistickej teórii poznania* (B. SVPL 1956. 74 s.); A. Vislobokov, *O nerozlučnosti hmoty a pohybu* (B. SVPL 1956. 150 s.).

Původní práce z logiky a metodologie věd jsou zastoupeny dvěma publikacemi.

Kniha V. Filkorna, *Metóda vedy* (B. SAV 1956. 202 s.) navazuje na jeho starší práci *Predhegelovská logika* (1953). V nové práci rozebírá autor podstatu vědy a probírá různé druhy vědeckých metod, zvl. analýsu. Mnoho místa věnuje též problémům vědeckého zákona a induktivní a deduktivní metody.

O. Zich analyzuje v knize *Lidová přísloví s logického hlediska* (P. ČSAV 1956. 174 s.) logické prostředky, kterých se užívá v lidových příslovích a pořekadlech. Jako pramen

pro zpracování tohoto neobvyklého tematu sloužila mu sbírka F. L. Čelakovského Mudrosloví národu slovanského v příslovích.

Z učebnice logiky uvádíme: *O. Weinberger, Kurs logiky pro právníky I.—II.* (P. SPN 1957. I. díl: 106 s., II. díl: 113 s.) a slovenský překlad učebnice *Jauris—Materna, Logika* (B. SPN 1956. 109 s.). Z polštiny byla přeložena práce A. Grzegorzcyka, *Populární logika* (P. SNPL 1957. 122 s.), jejíž název ovšem zcela neodpovídá náročnému obsahu, neboť si sice populárním výkladem, ne však tradiční logiky, nýbrž moderní logiky výrokové.

II. Historický materialismus

Knižka *J. Klofáče, Materialistické pojetí dějin. Základní problémy* (P. SNPL 1957. 220 s.) je úvodem do problematiky historického materialismu. Soustřeďuje se na vztah materiálního a ideálního ve společnosti a je první naší studií, která se souhrnněji zabývá základními otázkami historického materialismu. — V překladu vyšel thematičky příbuzný spis A. Schaffa, *Objektivní charakter historických zákonů* (P. SNPL 1957. 367 s.).

Z populárně-vědeckých publikací můžeme zaznamenat brožuru *J. Cvekla, O zákonech dějin* (P. O. 1957. 65 s.) a sborníček *Úloha lidu v dějinách* (P. Nár. knihovna 1957, 23 s.).

Další publikace překračují v té či oné míře rámec historického materialismu, např. studie *M. Marušiaka, O manželství a rodině* (P. SNPL 1957. 82 s.). Na pomezí mezi historickým materialismem a vědeckým komunismem pohybuje se práce *E. Kadlecové, Socialistické vlastnictví* (P. SNPL 1957. 280 s.).

Do oboru vědeckého komunismu patří již výrazně práce o lidové demokracii (sborník *Otázky národní a demokratické revoluce v ČSR.* P. 1956. 344 s.; *I. Bystrina, Lidová demokracie.* P. ČSAV 1957. 240 s. aj.) a některé další publikace: sborník *O ľudáckém fašismu* (P. NV 1956, 150 s.) a *Vybrané kapitoly z dějin politických ideologií* (P. SPN 1957. I. díl: 394 s. Překlad a výbor ze sovětské učebnice. II. díl: 111 s. Autoři: R. Fousika — J. Boguszak — M. Lakatoš. — Učební texty vys. škol). Přeložen byl klasický spis A. Bebel, *Zena a socialismus* (B. SVPL 1956. 537 s.). Neuvádíme publikace, které již patří převážně do vědy o státu a právu (např. *J. Brychta, Marxisticko-leninská teória státu.* B. SVPL 1956. 125 s. aj.).

V uplynulých dvou letech objevily se první marxistické původní práce z etiky, tj. z té disciplíny, která má v české filosofii nemalou tradici. S ní se právě snaží kriticky vyrovnat *D. Slejška* v knize *Společenská podstata etiky. Úloha náboženské a pozitivistické etiky u nás.* (P. SNPL 1956. 299 s.)

Vlastní etickou problematiku rozebírá *J. Engst* v knize *Některé problémy vědecké etiky* (P. SNPL 1957. 238 s.). Vedle analýsy základních pojmů (morálka — etika) zabývá se výkladem morálního dění, problémem morálního cíle a vztahem vědecké etiky k praxi.

K těmto knížkám řadí se i pojednání *M. Machovce, O smyslu lidského života* (P. O. 1957. 104 s.), které sice vyšlo v populárně-vědecké knižnici, avšak svým obsahem značně převyšuje brožuru s podobnou tematikou.

Všechny dosud uvedené filosofické práce zabývají se též kritikou náboženství. Kromě toho rozvíjela se intenzivní publikační činnost na poli vědy o náboženství, kam zařazujeme práce, zabývající se náboženstvím bezprostředně.

Větší studie o této tematice vydal *O. Pertold, Pověra a pověřivost* (P. ČSAV 1956. 141 s.) a *Co je náboženství* (P. NV 1956. 197 s. + obr. příl.), dále *I. Sviták, Cesty překonání náboženství* (P. O. 1957. 246 s.).

Ostatní práce patří buď k učebním textům vysokých škol nebo mají vysloveně popularizační charakter: *M. Bouchal, Medicína a náboženství* (Br. Krajské nakl. 1957. 97 s.); *J. Buchniček, Přírodní vědy proti náboženskému tmářství* (P. O. 1956. 45 s.); *J. Cvekl, O protikladu náboženského a vědeckého světového názoru* (P. O. 1956. 60 s.); *S. Felber, O vědeckom predvídaní a náboženských prorocstvách* (B. SVPL 1957. 43 s.); *R. Hošek, Úvod do dějin řeckého náboženství* (P. SPN 1956. 151 s. Učební texty vys. škol); *O. Nahodil, Vznik náboženství* (P. O. 1956. 72 s., příl.); *I. Sviták, Zahladatelé marxismu o původu křesťanství* (P. O. 1956. 70 s.).

K literatuře o náboženství přimykají se práce o nejstarším období dějin kultury: *O. Nahodil, O kultuře prvobytné společnosti* (P. SNPL 1957. 149 s.), *J. Augusta, Z vývojových a kulturních předjín člověka* (P. O. 1957. 91 s.).

Překladů ateistické literatury bylo ve srovnání s obdobím do r. 1955 méně: *A. Tondí, Jesuité* (P. SNPL 1956. 359 s.), *N. S. Mansurov, Veda a náboženstvo o přírode* (B. SVPL 1956. 43 s.).

Není bez zajímavosti, že v přehledu literatury o náboženství můžeme uvést i publikace psané z theologického hlediska (katolického, protestantského i pravoslavného), např.:

J. Petřík, Sväté pašie (B. 1956. 94 s.), I. Varga, Zodpovednosť cirkvi a teológie (B. 1956. 19 s.), A. Ziak, Slovo božie (B. 1956. 146 s.). Zvláštni zmňnku zasluhuje preklad a výbor z spisu Sergije — patriarchy moskevského — O spasení (B. 1956. 119 s.), ktorý je prvni pravoslavnou bohosloveckou knihou, jež u nás vyšla.

III. Dějiny filosofie

Původní práce většního rozsahu, zabývající se dějinami světové předmarxistické filosofie a buržoasní filosofie po vzniku marxismu, jsou zastoupeny v produkci z let 1956—1957 ve velmi malém počtu.

Patří k nim především knížka J. Bodnára, *O súčasnej filozofii v USA* (B. SVPL 1956. 220 s.). Autor rozebírá v ní pragmatismus, realismus, personalismus a novopositivismus. Je prvni souhrnnou marxistickou prací toho druhu u nás a poskytne určité vodítka pro orientaci v soudobých směrech buržoasní filosofie. — Témuž účelu poslouží preklad speciálnější zaměřené knihy H. K. Wellse, *Pragmatismus — filosofie imperialismu* (P. SNPL 1956. 258 s.).

Skromným příspěvkem k dějinám ruského filosofického myšlení je studie F. Boury, *N. G. Černyševskij, filosof materialista a revolucionár* (P. ČSAV 1957. 88 s.). Je jednou z mála našich publikací, obírajících se touto tematikou (vedle prací dříve vydaných: J. Filípec, *Kapitoly z díla N. G. Černyševského*. P. Rovnost 1951. 99 s.; J. Otáhalová-Popelová, *Dějiny ruské filosofie*. P. SPN 1954. 114 s. Učební texty vys. škol. — Nepočítáme ovšem práce našich literárních historiků). Z ruštiny přeloženy tyto monografie: J. J. Elsborg, A. I. Gercen (P. ČS 1956. 511 s.), V. Ž. Smirnov, N. A. Dobroljubov o výchově (P. SPN 1956. 82 s.).

Významnou složkou filosofické produkce je vydávání klasiků předmarxistické filosofie a sociologie. Naši filosofové vydali v letech 1956—1957 tyto texty: Ibn Sínā (Avicenna). *Psychologie v jeho díle Aš — Šifā'*. (P. 1956. Díl 1. Text arabský. 270 s. Díl 2. Francouzský preklad. 245 s.); Ibn Tufajl, *Živý syn bdícího* (P. NKLHU 1957. 120 s.); Epiktetos, *Rukověť*. *Rozpravy* (P. ČSAV 1957. 310 s.); G. Bruno, *Dialogy* (P. SNPL 1956. 457 s.); G. W. Leibniz, *O reforme vied* (B. SAV 1956. 140 s.); J. J. Rousseau, *Emil* (B. SPN 1956. 407 s.); J. J. Rousseau, *Rozprava o politické ekonomii* (P. SNPL 1957. 90 s.); Voltaire myslitel a bojovník I.—II. (P. SNPL 1957. I. sv. — 600 s., II. sv. — 510 s.); P. H. D. Holbach, *Kapesní bohosloví* (P. SNPL 1957. 196 s.); G. W. F. Hegel, *Filozofia dejin* (B. SVPL 1957. 478 s. — český preklad Hegelova Úvodu do estetiky byl publikován v časop. Světová literatura, roč. 1957); H. Heine, *K dějinám náboženství a filozofie v Německu* (B. SVPL 1956. 173 s. — Česky ve sborníku H. Heine, *O Německu*, vyd. 1951); V. G. Bělinckij, *Stati a recenze 1834—1840* (P. 1 1956. 710 s.).

Popularizační ráz mají brožury *I. Svitáka, Starověká filosofie* (P. RP 1957. 99 s.), *Středověká filosofie* (P. RP 1957. 92 s.), *Renesanční filosofie* (P. RP 1957. 81 s.). Přeložena byla stať T. I. Ojzermana *Německá klasická filozofie — jeden z teoretických zdrojov marxizmu* (B. SVPL 1956. 66 s.) a Jan-Chin-Šuna, *O dejinách čínskej filozofie* (B. 1956. 62 s.).

Z dějin marxistické filosofie nevyšla u nás v minulých dvou letech žádná původní studie (kromě statí v časopisech). Hlavní úsilí je doposud zaměřeno na vydávání spisů klasiků marxismu-leninismu.

Vyšlo mnoho jednotlivých děl klasiků, např. K. Marx, *Kapitál III-2* (P. SNPL 1956. 545 s.), K. Marx—B. Engels, *Dopisy o „Kapitálu“* (P. SNPL 1957. 422 s. Těž slovensky), Mao-tse-tun, *O protirečení* (3. vyd. B. SVPL 1956. 53 s.) a j. Pokračovalo se ve vydávání *Spisů V. I. Lenina*, česky a slovensky. Začaly vycházet dlouho očekávané *Spisy K. Marxe a B. Engelse*, z nichž se objevily na knižním trhu prvni dva svazky (P. SNPL — I. sv. 1956. 690 s. II. sv. 1957. 662 s.). Bylo dokončeno čtyřsvazkové vydání *Vybraných spisů Mao-tse-tunových* prekladem 4. svazku (česky: P. SNPL 1957. 497 s., slovensky: B. SVPL 1956).

Tyto soustavné edice spisů klasiků doplňuje několik tematických sborníků: *Marxismus-leninismus o válece, armádě a vojenské vědě* (P. SNP 1956. 298 s.); K. Marx—B. Engels, *O náboženství* (P. SNPL 1957. 368 s. — Těž slovensky); V. I. Lenin, *O osvětě* (P. SNPL 1956. 114 s.). O práci sovietského štátného aparátu (B. SVPL 1956. 257 s.), O mládeži (B. SVPL 1956. 309 s.), O socialistické výstavbě (P. SNPL 1956. 151 s.). K této klasické marxistické literatuře můžeme přiřadit práce G. V. Plechanova, *Umění a literatura*. *Výbor z díla* (P. NKLHU 1956. 620 s.) a P. Lafargua, *Literární studie* (P. ČS 1956. 189 s.).

S vydáváním spisů klasiků bylo spojeno i úsilí o jejich bibliografické zpracování. V tomto

směru bylo uveřejněno několik prací toho druhu: M. Papírník, Bibliografický průvodce ke klasikům marxismu-leninismu (P. 1956. 130 s.), slovenská vydání zachycuje J. Bahnová: Karol Marx—Fridrich Engels. Priehľad diel vydaných ve slovenčine (B. 1956. 34 s.) a Spisy V. I. Lenina. Katalóg (B. 1956. 21 s.). Speciálněji jsou zaměřeny tyto bibliografické publikace: Třídy a třídní boj. Bibliografická pomůcka ke spisům K. Marxe, B. Engelse a V. I. Lenina (P. 1957. 46 s.); L. Herchlová, Niektoré otázky kultúry ve Spisoch V. I. Lenina (B. 1956. 32 s.); V. Jungmannová—O. Hitschmann, V. I. Lenin o tisku (Bibliografie) (P. 1958. 87 s.).

Monografické práce z dějin marxistické filosofie jsme doposud jen předkládali (např. dříve vydaná kniha A. Schaffa, Vznik a vývoj marxistické filosofie — P. SNPL 1954. 258 s.). V letech 1956—1957 byla přeložena práce J. A. Stěpanovové, Bedřich Engels (P. SNPL 1957. 220 s.), heslo K. Marx z Velké sovětské encyklopedie (P. SNPL 1956. 59 s. + obr. část. — Též slovensky) a stať A. I. Ivanova, Vznik marxismu — revoluční převrat ve filosofii (P. SNPL 1957. 76 s.). Neuvádíme početnou literaturu o životě V. I. Lenina (např. vzpomínky na Lenina apod.).

Je přirozené, že se hlavní úsilí československých historiků filosofie zaměřuje na dějiny české a slovenské filosofie.

Práce na úseku dějin české filosofie soustřeďovala se do r. 1955 na vydávání těch filosofických textů, které buržoasní historiografie opomněla (radikální demokraté), původní monografie byly spíše výjimkou (např. M. Machovce, Husovo učení a význam v tradici českého národa — P. ČSAV 1953. 377 s.). V posledních dvou letech počet monografií podstatně vzrostl.

Ve vydávání filosofických textů se ovšem v letech 1956—1957 pokračovalo: T. Štítný, Knížky o hře šachové aj. (P. NKLHU 1956. 529 s.); J. A. Komenský, Pansofický vychovatel (P. SPN 1956. 93 s.), K. Havlíček politik a novinář (P. SNPL 1956. 557 s.); Brixenské listy K. H. Borovského (Havl. Brod, Kraj. nakl. 1957. 187 s.); J. V. Frič, Spisy I. (P. SNPL 1956. 626 s.); J. V. Frič, Paměti I. (P. NKLHU 1957. 570 s.); J. Hybeš, Výbor z článků a projevů (P. SNPL 1956. 381 s.). Důležitou bibliografickou pomůcku zpracoval E. Petruž, Soupis díla Petra Chelčického a literatury o něm (P. 1957. 218 s.).

Původní práce zaměřovaly se převážně na starší období dějin české filosofie.

V rámci oslav J. A. Komenského (1957) vyšlo několik významných publikací. Především sborník *J. Kopecký—J. Patočka—J. Kyráček, J. A. Komenský. Nástin života a díla* (P. SPN 1957. 272 s.), v němž autoři ukazují filosofický základ pedagogických názorů Komenského. V poslední době vyšla obsáhlá práce *J. Popelové, Komenského cesta k Všenápravě* (P. SPN 1958. 458 s.). Autorka v ní rozebírá společenské a filosofické názory Komenského, jejich souvislost s jeho názory pedagogickými a jeho snahy všenápravné.

O významném současníkovi J. A. Komenského pojednává průkopnická studie *B. Baumanna, Filosofické názory Jana Marka Marci (Příspěvek k dějinám našeho myšlení v 17. stol.)* (P. ČSAV 1957. 82 s.).

Předmětem dalších knih je období 19. století. Biografická práce *E. Rozsivalové, Život a dílo J. E. Purkyně* (P. ČSAV 1956. 144 s.) má sice poslání popularizační, přináší však cenný materiál o významném českém přírodovědci. Vlastní rozbor Purkyňových názorů přináší důkladná monografie *J. Beneše, Purkyňův odkaz ve vědě a filosofii* (P. ČSAV 1957. 445 s.). Autor soustřeďuje se v ní na analýsu Purkyňovy vědecké metody, jeho fyziologických a filosofických názorů a neopomíjí ani jeho činnost společenskou a vědecko-organizační. — O významu české radikální demokracie poučí nás sborník *J. V. Frič a demokratické proudy v české politice a kultuře* (P. ČSAV 1956. 402 s.). V jednácti samostatných statích jsou osvětleny různé stránky Fričovy činnosti: jeho sociálně politické názory i revoluční činnost, jeho dílo literární a vztahy k ruským spisovatelům a myslitelům, aj.

Dějiny novější české filosofie (buržoasní a marxistické) nezabývala se v minulých dvou letech speciálně žádná knižní publikace. Dosud chybí také soubornější práce o dějinách české filosofie. Pro první orientaci poslouží *Stručný přehled dějin české filosofie M. Machovce* (P. SPN 1956. 51 s. Učební texty vys. škol).

Čilejší byli v tomto směru filosofové slovenští, kteří vydali sborník samostatných statí pod názvem *Kapitoly z dejin slovenskej filozofie* (B. SAV 1957. 476 s.). Vedle temat z předmarxistického období (prešovská škola, slovenské osvícenství, J. Kollár, L. Štúr, J. Král, „maticíne období“, „hlasismus“) najdeme tu přehledy o vývoji marxistické a buržoasní filosofie na Slovensku v posledních padesáti letech.

Při zpracování staršího období opírali se autoři o některé dříve vydané dílčí práce z dějin slovenské filosofie (S. Felber, Ján Bayer, slovenský baconista 17. storočia. B. SAV 1953. 135 s.; T. Münz, Náhlady filozofov Malohontskej spoločnosti, B. SAV 1954, 153 s., aj.).

V roce 1956 vyšlo u příležitosti 100. narozenin Eudovíta Štúra několik větších publikací o jeho životě a díle: *K. Goláň, Eudovít Štúr 1856—1956* (B. SPN 1956. 88 s.); *V. Matula, Eudovít Štúr (1815—1856)* (B. SAV 1956. 74 s.) a zvláště pak sborník materiálů z konference Historického ústavu SAV *Eudovít Štúr. Život a dielo. 1815—1856.* (B. SAV 1956. 519 s.). Z textů vydány v té době: *L. Štúr, K přátelům, k bratrům* (P. NKLU 1956. 388 s.) a *Listy Eudovíta Štúra II. 1844—1855* (B. SAV 1956. 566 s.). Ke studiu Štúrova díla byly připraveny dvě bibliografické pomůcky: *Eudovít Štúr* (B. 1956. 13 s.); *I. Kotvan, Štúrovské tlače Univ. knihovny v Bratislave (Bibliografia)* (B. 1956. 99 s.).

*

Stručný přehled filosofické produkce v ČSR z let 1956—1957 nás opravňuje k závěru, že v tomto období dochází k příznivým změnám v české filosofii. Vyšly první souhrnnější práce o problémech dialektického a historického materialismu, první marxistické práce z oboru etiky, v dějinách české filosofie několik významných monografií. Byly tak učiněny první kroky k překonání stagnace na úseku filosofie.

Nechceme tím říci, že v tomto období dochází k nějakému zásadnímu přelomu v kvalitě i množství naší filosofické produkce. Některé tematické okruhy jsou velmi málo zastoupeny, např. filosofické problémy přírodovědy, dějiny předmarxistické a marxistické filosofie, kritika současné buržoasní filosofie apod. Musíme zde sahat k překladům, což samo o sobě není závadou, neboť neusilujeme o naprostou „soběstačnost“ ve filosofické produkci (ve vědě to není možné právě tak jako v ekonomice). Jde však o to, že se musí zvýšit příspěvek českých a slovenských filosofů na řešení aktuálních problémů filosofické vědy.

To platí zejména o dějinách české a slovenské filosofie, neboť zde jsme odkázáni především sami na sebe. Nemáme dosud souhrnnější marxistické zpracování těchto dějin. Tento stav lze do jisté míry ospravedlnit tím, že syntetická práce o dějinách filosofie vyžaduje mnoho času. Vážnější závadou je však také skutečnost, že dosavadní monografie z tohoto oboru soustřeďují se výlučně na období starší. Je to m. j. důsledek nejasností, které vládly před několika lety v otázce předmětu dějin české a slovenské filosofie. Některá fakta (nakladatelské plány do r. 1960, časopisecké studie) ukazují, že v brzké době bude silně zmenšena disproporce mezi studii staršího a nejnovějšího období dějin české a slovenské filosofie.

Změny v knižní filosofické produkci let 1956—1957 (i když je nepřeceňujeme) jsou dostatečnou zárukou toho, že v nejbližších letech bude naše bilance ještě příznivější.

Lubomír Nový

K prvním svazkům nové Filosofické knihovny.

Soustavné a systematické překládání nejvýznamnějších děl světové filosofie je důležitou součástí práce historiků filosofie. U nás je to pak úkol zvláště naléhavý; překladatelská praxe v období první republiky nechala bez povšimnutí mnohé z prací, s nimiž by se měl seznámit každý, kdo si chce učinit správný obraz o vývoji filosofického myšlení a porozumět soudobé filosofické problematice. Řada starších překladů, širšímu okruhu čtenářů dnes již ostatně těžko dosažitelných, pak také zastarala a vyžaduje revize.

Po druhé světové válce byla věnována největší pozornost vydávání základních děl *marxistické filosofie*. V současné době máme proto v poměrně dobrých překladech zprístupněno již téměř celé dílo klasiků marxismu-leninismu (ovšem i tady budeme spokojeni teprve tehdy, až budeme mít v rukou poslední z třiceti svazků Spisů Marxe a Engelse, z nichž zatím vyšly pouze dva) a řadu prací dalších předních marxistických filosofů.

S bohatým odkazem *předmarxistické filosofie* seznamovala české čtenáře až dosud především edice „Živé odkazy“; vyšly tu např. *Zlomky starořeckých atomistů, Campanellův Sluneční stát, Baconova Nová Atlantis, Feuerbachovy Přednášky o podstatě náboženství a Podstata křesťanství, výbory z Diderota, Helvétia, Voltaira aj.* Vydávání klasických filosofických děl se bude nyní soustřeďovat především ve *Filosofické knihovně*, kterou vydávají společně nakladatelství Československé akademie věd (CSAV) a Státního nakladatelství politické literatury (SNPL).

V této nové knižnici vyšly zatím první tři svazky. Dva z nich přinášejí práce, jež zaujmají významné místo v dějinách socialistické teorie: *Morellyho Zákoník přírody*, vydaný po prvé r. 1755 (překlad M. a V. Rauscherových, úvodní stať P. V. Volgina) a *G. B. Mablyho pojednání „O zákonodárství neboli zásady zákonů“*, „Námítky proti filosofům-ekonomistům“ a „O právech a povinnostech občana“, vycházející ve svazku nazvaném *Výbor z díla* (přel. M. Renský a J. Jermář, který je také autorem úvodního slova